

در آغاز عشق بود

روان کاوی و ایمان

ژولیا کریستوا | ترجمه‌ی مهرداد پارسا

فهرست

- درآمد / دکتر اوتواف. کربنبرگ ۷
- دیباچه ۱۱
۱. زیان و سوژه در روان‌کاوی ۱۳
۲. توهم تزلزل‌ناپذیر ۲۵
۳. اعتماد-اعتبار ۳۷
۴. باور [کردو] ۴۳
۵. باور به خدایی واحد ۵۱
۶. جنسی‌سازی ۵۹
۷. چه کسی تحلیل‌ناپذیر است؟ ۶۵
۸. کودکان و بزرگسالان ۶۹
۹. آیا روان‌کاوی شکلی از نیهیلیسم است؟ ۷۳
- نمایه‌ی نام‌ها ۷۹

درآمد

دکتر اوتواف، کیرنبرگ^۱

کتاب حاضر، اثری است موجز و مهیج که موضوعی آشکار و صریح را با مضمونی نهفته و خفی درهم می‌آمیزد. موضوع آشکار آن همانا سهمی است که در فهم روان‌کاوانه از روان‌شناسی عقاید دینی یا ایمان^۲ دارد، و مضمون نهفته‌ی آن حکایت جدایی انتقادی و البته قدرشناسانه‌ی یک روان‌کاو لکانی و متفکر فرانسوی از پس‌زمینه‌ی نظری خویش است، و این زمانی روی می‌دهد که او راه خود را به سوی جریان اصلی و معاصر تفکر روان‌کاوانه‌ی فرانسوی هموار می‌کند.

کریستوا در گذشته مشارکت چشمگیری در حوزه‌ی روان‌پایان‌شناسی^۳ داشته است و در این جا درباره‌ی رویکرد خود به روان‌کاوی بالینی گزارش جامعی عرضه می‌کند. او به‌خلاف لکان به جای زبان، عواطف را در محل محتویات ناخودآگاه جای می‌دهد و در این مورد از دیگر منتقد لکانی برجسته در فرانسه - آندره گرین^۴

۱. Otto F. Kernberg (-۱۹۲۸): روان‌کاو بنام اتریشی-آمریکایی که بخش مهمی از پژوهش خود را وقف ایجاد پیوندی میان جریان‌های متعارضی برآمده از روان‌کاوی فرویدی کرده است و در عمل حال در کردار روان‌کاوانه‌اش که متأثر از ملانی کلاین است به مسئله‌ی سوژه‌های مرزی و بینایی و همین‌طور آسیب‌شناسی سوژه‌های خودشیفته‌وار توجهی ویژه دارد. م

2. faith

3. psycholinguistics

4. André Green

تبعیت می‌کند که از قضا پیش‌تر می‌رود و به ضعف نظریه‌ی لکان به دلیل غفلت از اهمیت بنیادین عواطف اشاره می‌کند. کریستوا ایده‌ی لکان مبنی بر ضرورت وجود رابطه‌ی دیالکتیکی میان امر خیالی^۱ و امر نمادین^۲ را نگه می‌دارد تا امر «واقعی»^۳ نهایتی را فراچنگ آورد، و این چیزی نیست جز وجود ناخودآگاه پویا و جلوه‌های آن در جهان عینی گفتار بیناشخصی^۴.

چه بسا زبان کریستوا برای روان‌کاوان انگلیسی‌زبان غریب و ناآشنا باشد. کسانی که با تفکر لکانی سروکار ندارند، باید بدانند که دارند به یک فرهنگ روان‌کاوانه با زبانی متفاوت قدم می‌گذارند و وارد چشم‌انداز روان‌کاوانه‌ی متفاوتی می‌شوند. با این همه، ریشه‌های بالینی مستحکم کریستوا و آغازیدن او از موقعیت بالینی و بازگشت مکررش به آن، برای فهم و همدلی با این دیدگاه پل‌هایی روان‌کاوانه ایجاد می‌کنند.

جنبه‌ی شگفت و تأثیرگذار این کتاب تاکید مؤلف بر ساختار روان‌شناختی دین و پیوندی است که با آسیب‌شناسی روانی^۵ دارد. توضیحات دراماتیک و مشروح او

۱. لکان از سال ۱۹۳۶ به بعد به طور پراکنده در سمینارها و ساحت خید واژه‌ی *the Imaginary* را به معنایی دوگانه و البته متداخل به کار می‌گیرد: هم به معنی عام و کلی وهم، افسون، ساخت خیال و خیال‌پردازی (زمینه‌ی بنیادین فانتزی) و هم مشخصاً به معنای ارتباط میان من سوژه و تصویر در آینه و از این رو همان ساحت تصویری برآمده از مرحله‌ی آینه‌ای. بنابراین، آن چه معمولاً به امر خیالی ترجمه می‌شود که در کنار نظم تمادین و نظم واقعی طرح سه‌گانه‌ی تفکر لکانی شکل می‌دهد، نه صرفاً امری موهوم یا خیالی بلکه ساحتی ضروری است که سوژه نخستین باز آن را در مرحله‌ی آینه‌ای تجربه می‌کند و بعد به واسطه‌ی تصویرسازی‌های مشابه آن، هویت و مرزهای وجود خود را قوام می‌بخشد. این نشان می‌دهد که هم ساختار فانتزی و هم انسجام تصویری فرد (که البته با دیگری انگاشت خود در آینه باز هم وجهی کاذب و خیالی دارد) بر منطق مرحله‌ی آینه‌ای بنا دارند. در این کتاب بحث کریستوا بیشتر معنای نخست این واژه را به یاد می‌آورد، اما خواننده همواره باید هر دو معنای آن را (امر خیالی/ امر تصویری) در ذهن داشته باشد. م

2. the symbolic

3. the real

4. interpersonal discourse

5. psychopathology

درباره‌ی فرد بیماری که به سیستم هذیانی^۱ دچار است، شاهدی است بر وجود پیوند میان دین و تحقق آرزوهای موهوم و هذیانی. همین نمونه همچون پس‌زمینه‌ای عمل می‌کند که تکنیک او را در برخورد با واپس‌روی روان‌پزشانه^۲ توضیح می‌دهد و گذشته از آن مبنایی را برای فهم برداشت او از دین عرضه می‌کند. اندیشه‌های کریستوا در این زمینه با فلسفه‌ی اگزیستانسیالیستین انداز می‌شود (که خود تا حدی تفکر هایدگر را به یاد می‌آورد) - و این اندیشه‌ای است که از قرار معلوم در آغاز بر لکان هم تأثیر گذاشته بود.

در گذشته در مورد نقد روان‌کاوانه‌ی دین شبهاتی مطرح شده بود و مبنای‌شان این تصور بود که مطالعاتی ریشه‌های ناخودآگاه الهامات، عقاید و احساسات دینی به هیچ‌عنوان جستجوی جهانشمول آدمیان را برای دست یافتن به نظامی از اخلاقیات بی‌اعتبار نمی‌کند، و این نظامی است که از نیازهای منفعت‌طلبانه و ایدئولوژی‌های متعصبانه و فرقه‌ای پا فراتر می‌گذارد. در مقابل، برخی گفته‌اند این فرض که خود روان‌کاوی در مقام دانشی روان‌شناختی ممکن است مبنایی را برای نظامی مشابه از ارزش‌های جهانشمول عرضه کند، روان‌کاوی را با این خطر مواجه می‌کند که نه تنها به یک ایدئولوژی، که به یک کیش و آیین بدل شود.

کریستوا اما با دور زدن این خیابان بن‌بست، می‌گوید اگر روان‌کاوی با موفقیت به پایان رسیده باشد باید به فرد کمک کند تا خود را از بند توهمات حفاظتی و از آن شخصیت موهومی که در گذشته باید انکارش می‌کرد، رها سازد. در عین حال،

۱. *delusional system*، سیستم یا اختلال هذیانی شکلی از روان‌پریشی است که در آن امکان تمایز گذاردن میان واقعیت و چیزهایی که به تصور فرد درآمده وجود ندارد. معمولاً شکل افراطی بن‌اختلال در مواردی دیده می‌شود که بیمار حتی ذره‌ای در باور به وجود چیزهای «غیر واقعی» تردید نمی‌کند و تمایز میان هذیان و واقعیت به کلی محو می‌شود. م

۲. *wish fulfillment*، یا آن‌طور که فروید در تفسیر رویا می‌آورد *Wunscherfüllung*، همان تحقق و برآورده شدن آرزوها در رویا یا خیال‌پردازی است که معمولاً فرد کنترلی بر آن ندارد. این فرآیند اولیه هم با روان‌پزندی پیوند دارد و هم با هذیان‌های روان‌پزشانه و در واقع واکنشی است به فشارهای «من‌را» «فرام» بر امیال سرکوب‌شده که می‌تواند از طریق به «تصویر» درآمدن تئسی را آزاد کند. م

3. *psychotic regression*

کریستوا گمان می‌کند این فرد قادر خواهد بود با روی گشاده اشتیاقِ اجتناب‌ناپذیر خویشتی را برای خلق و لذت بردن از توهمات‌اش پذیرا باشد، اما از ماهیت واقعی آن‌ها نیز غافل نماند. کریستوا با بیانی رسا می‌گوید: «[بیمار یا] آنالیزانی^۱ که بخت بیشتری داشته باشد، کار را با میلی احیاشده برای پرسش کردن از همه‌ی حقایق متداول به پایان می‌برد؛ و مانند روزگار هراکلیتوس، بار دیگر می‌تواند بچگی کند و دست به بازی بزند».

کتاب حاضر اثری برانگیزنده و ارزشمند است که ممکن است پرسش‌های تازه‌ای را برای خوانندگان انگلیسی‌زبان مطرح کند و به همین دلیل پنجره را رو به یک «صحنه‌ی روان‌کاوانه»^۲ی دیگر بگشاید. کریستوا به صفِ دیگر روان‌کاوان فرانسوی طراز اول امروز و از آن جمله فرانسوا روستانگ^۳ و پیرا اولاگنیه^۳ پیوسته است که هرچند فاصله‌ی خود را با پس‌زمینه‌ی لکانی‌شان حفظ می‌کنند، اما ملاحظات و دیدگاه‌های تروتازه‌ای را برای نظریه و گره‌از روان‌کاوانه به ارمغان می‌آورند.

1. analysand

2. François Roustang

3. Piera Aulagnier

به‌رغم اهمیت ابعاد علمی و نمادین روان‌کاوی، به اعتقاد کریستوا فرآیند درمان زمانی تحقق می‌یابد که عواطف و انرژی‌های نشانه‌ای به سطح خودآگاه آمده و میان روان‌کاو و بیمار پیوندی عاشقانه ایجاد شود. این پیوند عاشقانه مبتنی بر ارزش درمانی فانتزی است که در واقع هستی سوژه را قوام می‌بخشد. در این کتاب کریستوا تجربه‌ی ایمان را نیز واحد ساختار مشابهی می‌داند و نشان می‌دهد که دین به‌مانند روان‌کاوی بر شکلی از گفتار عاشقانه و تفسیر فانتزی بنا دارد که معطوف به حفظ انسجام تصویری/خیالی سوژه و جهان اوست.

9 786009 658268

ISBN 978-600-96582-6-8

— ۸۰۰۰ تومان —